

Nr 38.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 mars 1947 dagtecknad proposition, nr 206, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944, vilken gäller till och med den 31 oktober 1947, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1950; dock att från och med den 1 november 1947 10 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

a) *antingen var tredje* söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär *eller efter klockan 13 varannan sådan dag;*

b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;

c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

(Föreslagen lydelse:)

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

a) *varannan* söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär;

b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;

c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen dels likalydande motionerna nr 269 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och fru *Alm* samt nr 401 i andra kammaren av fru *Västberg m. fl.*, dels ock nr 410 i andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.*

I motionerna I: 269 och II: 401 hemställas, att riksdagen med beaktande av vad i motionerna framhållits måtte »besluta sådan ändring av hembiträdeslagen, att densamma får karaktären av arbetstidslag i stället för såsom för närvarande fritidslag samt att lagens bestämmelser utformas i stort sett i enlighet med arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer».

I motionen II: 410 hemställas, att »riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Konungen hemställa om att en snabb saklig revision av hembiträdeslagen företages genom att lagen utformas som en arbetstidslag med 8 timmars arbetsdag för hembiträden och att förslag om sådan lag förelägges nästa års riksdag, samt att riksdagen måtte besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 206 med den ändringen, att hembiträdeslagen endast skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1948».

Beträffande de skäl, som utöver vad nedan anföres åberopats till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Giltighetstiden för hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) utlöper den 31 oktober 1947, varför statsmakterna dessförinnan ha att ta ståndpunkt till frågan, huruvida lagen skall förnyas.

Kungl. Maj:t har genom skrivelse den 12 juli 1946 uppdragit åt statens arbetsmarknadskommission att efter hörande av de myndigheter och sammanslutningar, vilkas hörande kommissionen funne lämpligt, verkställa utredning rörande hittills vunna erfarenheter angående verkningarna av hembiträdeslagen samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i densamma, som i anledning av den verkställda utredningen kunde finnas erforderliga. Till kommissionen har i samband härmed för att beaktas vid fullgörande av utredningsuppdraget överlämnats en den 25 februari 1946 dagtecknad skrivelse till chefen för socialdepartementet från Sveriges hembiträdesföreningar, i vilken skrivelse yrkas, bland annat, att bestämmelse om 8-timmars arbetsdag införes i lagen.

Kommissionen har berett följande myndigheter och sammanslutningar tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet, nämligen arbetsrådet, lantbruksstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, folkpartiets kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-förbundet,

hembiträdesföreningarnas centralkommitté, högerns centrala kvinnoråd, landsorganisationen, riksförbundet landsbygdens folk, socialdemokratiska kvinnoförbundet, svenska arbetsgivareföreningen, svenska barnsköterskeföreningen, svenska landsbygdens kvinnoförbund, svenska lantarbetsgivareföreningen, svenska lantarbetareförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och yrkeskvinnors samarbetsförbund. Yttranden ha inkommit till kommissionen från samtliga de nämnda myndigheterna och sammanlutningarna utom riksförbundet för landsbygdens folk. Arbetsrådet har därvid förklarat sig sakna erfarenhet av lagens tillämpning, varför rådet icke kunde avgiva något yttrande i ärendet.

Arbetsmarknadskommissionen har vidare infordrat yttrande från samtliga länsarbetsnämnder angående verkningarna av hembiträdeslagen med förslag till de ändringar däri, som eventuellt borde ifrågakomma, samt anmodat nämnderna att göra en stickprovsundersökning bland husmödrar och hembiträden med användning av för ändamålet utarbetade frågeformulär. En inom kommissionen upprättad sammanställning med statistisk bearbetning av svaren på denna enquête har såsom bilaga fogats vid kommissionens skrivelse i ärendet.

Arbetsmarknadskommissionen har slutligen berett kommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft tillfälle att yttra sig i ärendet.

Med skrivelse den 30 januari 1947 har arbetsmarknadskommissionen redovisat det av Kungl. Maj:t åt kommissionen lämnade uppdraget. Kommissionen föreslår i skrivelsen, att hembiträdeslagen, efter vissa ändringar avseende bland annat införande i lagen av principen om 8-timmars arbetsdag, förlänges för en tid av tre år. Kommissionens yttrande i ämnet är emellertid icke enhälligt utan skiljaktig mening har anmälts av två av kommissionens ledamöter samt en av ersättarna i kommissionen.

Över det förslag, som sålunda framlagts av arbetsmarknadskommissionen, har efter remiss arbetsrådet avgivit yttrande.

Fortsatt giltighet av hembiträdeslagen.

Lagens tillkomst och huvudsakliga innehåll.

Förslag till reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet framlades år 1939 av den s. k. hembiträdesutredningen (SOU 1939: 15). Sedan hembiträdesutredningens betänkande överlämnats till 1941 års befolkningsutredning för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag avgav befolkningsutredningen år 1943 ett förslag till lag i ämnet. På grundval av de båda sålunda avgivna förslagen och vad som framkommit vid deras remissbehandling utarbetades inom socialdepartementet ett förslag till hembiträdeslag, vilket genom proposition (nr 217) förelades 1944 års riksdag. Riksdagen antog förslaget med några smärre ändringar, varefter lagen utfärdades den 30 juni 1944.

Hembiträdeslagen äger med vissa i lagens 1 § angivna undantag tillämpning å avtal, varigenom arbetstagare åtagit sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll. Arbetstagaren kallas i lagen hembiträde. Såsom hembiträde skall vid tillämpning av lagen dock ej räknas medlem av arbetsgivarens familj, husföreståndarinna eller därmed jämförlig arbetsledare i hushåll, där hembiträde är anställt, samt hushållerska eller annan, som självständigt sköter hemmet i husmoders ställe.

I hembiträdeslagen regleras i särskilda avsnitt frågor som angå anställningsavtals ingående samt anställnings- och uppsägningstid, hembiträdes bostadsförhållanden, vård vid sjukdom och tid för löns utbetalande, kvällsledighet och fridagar, övertidsarbete, avtalets upphörande i vissa fall och skadestånd.

I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglera arbetstagares arbetstid, innehåller hembiträdeslagen inga bestämmelser om längsta ordinarie arbetstid för dag, vecka eller längre tidrymd. Lagen inskränker sig i stället till att reglera hembiträdenas fritid, i det att i lagen stadgas att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast klockan 19 och att hembiträdet skall åtnjuta vissa fridagar. Denna anordning kompletteras av bestämmelser om arbete å övertid och gottgörelse för sådant arbete. Lagens regler om kvällsledighet och fridagar gälla ändå att annat avtalats och avtal, varigenom hembiträdet helt eller delvis undandragits lagstadgad förman av gottgörelse för övertidsarbete, är utan verkan.

Uttalande om lagens verkningar m. m.

I propositionen finnes å s. 5—8 en redogörelse för gjorda uttalanden om lagens verkningar. Utskottet får hänvisa till denna redogörelse.

Föredragandens, statsrådet Mossberg, anförande beträffande frågan om hembiträdeslagens fortsatta giltighet finnes intaget å s. 9—10 i utskottets utlåtande.

Fråga om införande av 8 timmars arbetsdag.

Hembiträdesföreningarnas skrivelse.

I den inledningsvis omnämnda skrivelsen den 25 februari 1946 från Sveriges hembiträdesföreningar till chefen för socialdepartementet har framställning gjorts om att hembiträdeslagen skulle göras till föremål för en saklig revision genom att lagen utformades som en arbetstidslag med bestämmelser om 8 timmars arbetsdag för hembiträden. Till stöd härför har i skrivelsen anförts att det ännu förefunnes väsentliga skillnader mellan hemmens anställningsförhållanden och förhållandena på arbetsmarknaden i övrigt. Avfolkningen inom hembiträdesyrket vore fortfarande ett besvärande faktum. Trots den relativt stora löneökningen inom yrket fortsatte hembiträdena att söka andra arbetsobjekt, beroende på att andra yr-

ken bjöde bättre fritidsförhållanden och en reglerad arbetstid. Utvecklingen ledde alltmera bort från gamla tiders anställningsförhållanden med hembiträdet boende på arbetsplatsen. Allt efter som rationaliseringen framskrede, borde det också vara möjligt att förkorta arbetsdagen i hemmen och koncentrera sysslorna på åtta timmars effektiv arbetstid.

Arbetsmarknadskommissionen.

Arbetsmarknadskommissionen anför för egen del till en början, att det i samband med frågan om en förlängning av och eventuella ändringar i hembiträdeslagen syntes angeläget att genom lagstadganden så reglera arbetsförhållandena, att man ytterligare underströke hembiträdesarbetets karaktär av yrkesarbete, jämställt med annat förvärvsarbete. Endast om så bleve fallet, kunde man räkna med att i den allmänna konkurrensen om arbetskraften kunna stabilisera och eventuellt utöka hembiträdeskåren.

Under återopande av den redogörelse för utvecklingen på det husliga arbetets område, som tidigare återgivits, har kommissionen förklarat sig finna önskvärt, att hembiträdeslagen utformas som en arbetstidslag och att i lagen direkt inryckas bestämmelser om ordinarie arbetstid. Kommissionen föreslår, att den genomsnittliga arbetstiden för dag sättes till 8 timmar. Arbetsgivaren skulle emellertid enligt förslaget äga att fritt fördela arbetstiden på en tidrymd av fyra kalenderveckor, under vilka arbetstiden alltså ej finge uppgå till längre tid än 192 timmar. Arbetstiden skulle dock ej något dygn få överstiga 11 timmar och arbetstagaren skulle alltjämt åtnjuta vissa fridagar. Raster, måltider och arbete, som arbetstagaren utför för egen räkning, borde icke inräknas i arbetstiden.

Kommissionens förslag är, såsom inledningsvis nämnts, icke enhälligt. Förslaget omfattas av kommissionens ordförande, ledamöterna Curtman, Falk, Västberg, Adamsson och Norrman samt ersättaren Sundström, medan ledamöterna Andersson och Sæmund samt ersättaren Thornander i en avgiven reservation föreslå, att den nuvarande hembiträdeslagen gives förlängd giltighet med allenast en mindre jämkning.

Reservanterna framhålla inledningsvis att det husliga arbetets natur medför, att en reglering av hembiträdenas arbetstid icke lämpligen synes böra ske på samma sätt som för de yrkesgrupper, vilka omfattas av hittills genomförda arbetstidslagar. Detta förhållande hade i förarbetena till hembiträdeslagen angivits som en av orsakerna till att en direkt reglering av hembiträdenas arbetstid icke vore möjlig att genomföra och ägde fortfarande giltighet.

Såsom ytterligare skäl mot genomförande av en direkt arbetstidsreglering anföra reservanterna vidare:

Det torde icke kunna förnekas att i ett hem med småbarn, där båda makarna ha förvärvsarbete, hustruns arbetsbörda i allmänhet är stor. Även bland jordbrukare förekommer att hustrun måste arbeta utom hemmet, i

det hon nödgas deltaga såväl i arbetet med djurens skötsel som i utearbetet. Genomförande av 8-timmars arbetsdag för hembiträden skulle i de flesta fall medföra ett övervältrande av ytterligare arbetsuppgifter på de i regel redan förut hårt ansträngda husmödrarna. Den lättnad i arbetet som härigenom skulle vinnas åt en grupp i regel unga kvinnor, skulle alltså få köpas genom att öka arbetet för en annan grupp av kvinnor, i regel äldre och redan förut mera pressade av arbete. Härtill kommer att, därest minderåriga barn finnas i sådana familjer, frågan om barnens tillsyn under föräldrarnas bortovaro måste framstå som hart när olöslig. För hembitråde, som måste börja sitt arbete tidigt på morgonen, t. ex. vid 7-tiden, och deltaga i hushållsarbetet till fram emot kl. 19, t. ex. hembitråde i lanthushåll, måste med föreslagen begränsning av arbetstiden en längre sammanhängande rast inläggas mitt på dagen, under vilken rast det blir svårt att ordna tillsyn över barnen. I städerna kan denna olägenhet kanske till en del övervinnas genom anordnande av barndaghem. Det måste dock beaktas att det för barnen torde vara bättre att få vistas i sitt hem än i ett daghem samt att vården i ett sådant drager ej obetydlig kostnad. På landet däremot torde saken ej alls kunna ordnas på sådant sätt.

Vi vilja också framhålla att hembiträdena i icke obetydlig utsträckning äro icke yrkeskunniga. För många av dem är arbetet en praktik och en förberedelse för det kommande kallet som husmor.

Efter att härefter ha anfört åtskilliga invändningar mot den utformning, lagens bestämmelser om ordinarie arbetstid m. m. erhållit i kommissionens förslag — bland annat svårigheterna att kontrollera arbetstiden, avsaknaden av regler om dispens, om tid för förberedelse- och avslutningsarbete och om vakttjänst samt olägenheterna av en journalföring angående arbetstiden — uttala reservanternas avslutningsvis bland annat:

Den gällande hembiträdeslagen fyller otvivelaktigt en social funktion i sin egenskap av fritidslagstiftning för hembiträdena samt därigenom att den reglerat vissa förhållanden på ett arbetsområde där de speciella förhållandena kunna påfordra att särskilda regler givas. Lagen torde dock knappast ha bidragit till att skapa bättre tillgång på hembiträden. Ej heller torde detta mål komma att nås, om en direkt arbetstidsreglering genomföres. Skulle emellertid utbudet av arbetskraft efter lagens tillkomst förete någon ökning, torde föga därmed vara vunnet, då många av de familjer, som äro i största behov av hemhjälp, efter en genomförd arbetstidsreglering ej skulle vara betjänta med att hålla hembitråde under sådana förhållanden, som lagen skulle skapa.

Arbetsrådet.

I sitt utlåtande till Kungl. Maj:t över arbetsmarknadscommissionens förslag avstyrker arbetsrådet, att i hembiträdeslagen införas direkt arbetstidsreglering. Arbetsrådet finner visserligen rent principiellt intet vara att erinra mot att hembiträdena liksom det stora flertalet övriga arbetstagare tillförsäkras laglig begränsning av arbetstiden i form av en direkt arbetstidsreglering. Emellertid talade åtskilliga omständigheter av praktisk natur mot en sådan reglering. En direkt begränsning av arbetstiden förutsatte,

att hembiträdets effektiva arbetstid kunde åtminstone någorlunda noggrant bestämmas. Hembiträdernas arbetsförhållanden med effektiv arbetstid, raster, pauser, måltidsuppehåll och arbete för egen räkning inrörda i varandra vore emellertid sådana, att detta i de flesta fall svårligen låte sig göra.

Arbetsrådet fortsätter:

För att arbetstidsregleringen skall bli av något värde ur hembiträdernas synpunkt är det tydligen nödvändigt, att den effektiva arbetstiden bokföres på något sätt. Eljest kunna ju husmödrar och hembiträdena ej få klarlagt, huruvida arbetstiden ligger inom lagens ram eller om övertid förekommer. Med hänsyn till att arbetsplatsen är det privata hushållet och även av andra orsaker är det i hög grad sannolikt, att en sådan bokföring endast i undantagsfall skulle komma till stånd. Att föra anteckningar om arbetstiden — vilket väl skulle göras av husmodern med kontroll av hembiträdet — skulle för övrigt säkerligen ge anledning till tvister om hur den effektiva arbetstiden rätteligen bör beräknas och skapa en irritation mellan husmödrar och hembiträden, som näppeligen skulle göra hembiträdesyrket mera lockande än det för närvarande är.

Härtill kommer, att det för genomförandet av en effektiv arbetstidslagstiftning på nu ifrågavarande område synes nödvändigt att, såsom är fallet beträffande de övriga arbetstidslagarna, tillsyn i någon form utövas över efterlevnaden av lagstiftningen. För att en sådan tillsyn skall få någon mening fordras i sin tur att anteckningar om arbetstid eller åtminstone om övertid föras. Tanken på att införa en sådan tillsyn — av yrkesinspektionen eller annan offentlig myndighet — har dock tidigare på goda grunder avvisats, och de skäl som tala mot en sådan kontrollerande verksamhet inom det privata hemmet synas fortfarande äga full giltighet.

Då sålunda någon bokföring av arbetstid eller övertid ej lär komma till stånd och då tillsyn över lagens efterlevnad ej torde komma i fråga, är det att befara, att den föreslagna arbetstidsregleringen blir en lagstiftning på papperet.

I arbetsrådets yttrande anföres vidare, att den kanske allvarligaste invändningen mot kommissionens förslag vore, att den nuvarande bestämmelsen om ledighet för hembiträdet efter klockan 19 skulle försvinna. Denna bestämmelse syntes vara en av de få punkter, på vilka hembiträdeslagen verkligen trängt igenom i det allmänna medvetandet. Det förefölle på grund härav icke osannolikt att det förordade systemet med frihet för husmodern att, utom i fråga om fridagar, själv bestämma arbetstidens förläggning ur hembiträdernas synpunkt komme att visa sig oförmånligare än den nuvarande ordningen. Ett genomförande av kommissionens förslag betydde nämligen att man utbytte det nuvarande, teoretiskt kanske icke fullt tillfredsställande men i praktiken värdefulla systemet med kvällsledighet mot en principiellt invändningsfri men praktiskt sett tämligen illusorisk direkt arbetstidsreglering.

Med hänsyn till det anförda och då förslaget dessutom medförde vissa svårigheter av formell natur har arbetsrådet uttalat sig för att det nuvarande systemet med bestämd kvällsledighet bibehålles.

Yttranden m. m.

I propositionen redogöres å s. 9—15 för yttrandena i denna del till arbetsmarknadskommissionen och för arbetsmarknadskommissionens stickprovsundersökning. Utskottet får i dessa hänseenden hänvisa till propositionen.

Föredragandens anförande beträffande frågan om införande av åtta timmars arbetsdag finnes intaget å s. 10—11 i utskottets utlåtande.

Ändring i hembiträdeslagen beträffande hembiträdes fridagar.

Gällande bestämmelser om fridagar.

10 § hembiträdeslagen innehåller bestämmelser om hembiträdes fridagar. Enligt dessa bestämmelser äger hembiträde, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning, nämligen *dels* antingen var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär eller efter kl. 13 varannan sådan dag, *dels* en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och *dels* den 1 maj efter kl. 13, såframt fridag ej då åtnjutes på grund av att dagen infaller på sön- eller helgdag.

Hembiträdesföreningarnas skrivelse.

I hembiträdesföreningarnas skrivelse till chefen för socialdepartementet yrkas, att bestämmelsen om söndagsledighet måtte utökas att omfatta varannan sön- och helgdag. Föreningarna framhålla, att en del av husmödrarna icke förstått att i lagen föreskrivna fritider utgjorde ett minimum, varför hembiträden, som haft flera fridagar än lagen stadgade, efter dess tillkomst stundom fått rätten härtill ifrågasatt.

Arbetsmarknadskommissionen.

Arbetsmarknadskommissionen tillstyrker enhälligt hembiträdesföreningarnas förslag i denna del och föreslår sålunda, att hembiträde, ändå att annat avtalats, skall åtnjuta fridag minst varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär.

Yttranden m. m.

I propositionen lämnas å s. 24—25 en redogörelse för yttrandena i denna del. Utskottet får hänvisa till denna redogörelse.

Föredragandens anförande beträffande fridagarna finnes intaget å s. 12 i utskottets utlåtande.

Andra ifrågasatta ändringar i hembiträdeslagen.

I propositionen redogöres å s. 20—28 för ifrågasatta ändringar i hembiträdeslagen beträffande hembiträdes förmåner vid sjukdom, tiden för arbetets början, avtalets upphörande, skadestånd m. m. Utskottet får i dessa hänseenden hänvisa till propositionen.

Föredraganden.

Föredraganden, statsrådet Mossberg, har i propositionen beträffande frågan om *fortsatt giltighet av hembiträdeslagen* anfört följande:

»Genom hembiträdeslagen den 30 juni 1944 infördes reglerade arbetsförhållanden även inom det husliga arbetet. Såsom skäl för denna reglering åberopades att arbetstidsförhållandena inom hembiträdesyrket icke genomgående vore tillfredsställande men framför allt angelägenheten, icke minst ur befolkningspolitiska synpunkter, av att råda bot för den utpräglade bristen på kvalificerad arbetskraft inom detta arbetsområde. De dittills rådande oordnade arbetsförhållandena ansågos nämligen icke ha varit utan praktiska verkningar på rekryteringen till yrket. I detta sammanhang uttalades att den bundenhet, som avsaknaden av reglerad fritid medförde, varit den främsta orsaken till att hembiträdesyrket icke kunnat hävda sig i konkurrensen med andra yrken. Det påpekades vidare att då det industriella arbetet vore arbetstidsreglerat, medan arbetet i hemmet, oaktat det till sin natur vore både krävande och ansträngande, icke blott saknade sådan rättslig reglering utan även i praktiken regelmässigt vore förenat med en mycket lång arbetstid, hembiträdesyrket hade kommit att intaga en särställning, som ur arbetstagarens synpunkt innebure en deklassering av detsamma och som hade till följd att yrket framstod som mindre eftersträfvansvärt.

Av den utredning, som genom arbetsmarknadskommissionens försorg verkställdts angående verkningarna av hembiträdeslagen, synes framgå att lagen på ett gynnsamt sätt bidragit att reglera anställningsvillkor och arbetsförhållanden inom hembiträdesyrket. I så måtto har lagen emellertid icke haft den avsedda effekten, att tillströmningen till hembiträdesyrket icke ökat. Utvecklingen synes tvärtom gå i motsatt riktning. Antalet genom den offentliga arbetsförmedlingen tillsatta hembiträdesplatser har sålunda sjunkit, medan däremot såväl utbudet som efterfrågan på tillfällig hemhjälp ökat. Med hänsyn till de rådande onormala förhållandena på arbetsmarknaden i dess helhet synas några bestämda slutsatser icke kunna dragas angående hembiträdeslagens betydelse i nu ifrågavarande hänseende. Länsarbetsnämnderna ha för sin del framhållit, att lagen icke medfört några avsevärda förändringar i fråga om rekryteringsmöjligheterna till det husliga arbetet. Oavsett huru härmed förhåller sig, lärer någon tvekan icke föreligga om, att fortsatt lagstiftning på området är påkallad. I likhet med

arbetsmarknadskommissionen förordar jag fördenskull att lagen förlänges på förslagsvis ytterligare tre år.»

Beträffande *frågan om införande av åtta timmars arbetsdag* har föredraganden i propositionen anfört:

»I samband med en förlängning av hembiträdeslagens giltighetstid uppställer sig frågan om lagen i samband därmed bör göras till föremål för en revision i sakligt hänseende. Hembiträdesföreningarna ha framfört önskemål om ändrade bestämmelser av innebörd, att principen om 8-timmars arbetsdag införlivas med lagen. Denna framställning, som tillstyrkts av åtskilliga i ärendet hörda organisationer och lokala arbetsmarknadsorgan, har biträts av arbetsmarknadskommissionen. Såsom skäl för att förändra lagens karaktär från fritidslag till arbetstidslag i egentlig mening har i huvudsak åberopats nödvändigheten av att i det rådande läget på arbetsmarknaden söka stimulera rekryteringen till yrket. Flera myndigheter och organisationer ha emellertid, under hänvisning till att hembiträdeslagen medfört förbättringar i hembiträdenas arbets- och anställningsförhållanden, särskilt därutinnan att de nu ha en ordnad fritid, med avstyrkande av hembiträdesföreningarnas förslag förordat en förlängning av lagens giltighetstid utan att några mera genomgripande förändringar företagas i densamma.

För min del finner jag det synnerligen tveksamt huruvida en förbättrad arbetstidslagstiftning för hembiträdeskåren i det nuvarande läget på arbetsmarknaden kan tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till yrket. Denna synes för närvarande väsentligen bestämmas av andra faktorer, kanske främst av den minskade tillgång på yngre kvinnlig arbetskraft, som gjort sig gällande även på andra verksamhetsområden. Det huvudskäl som anförts för att i hembiträdeslagen införa principen om 8-timmars arbetsdag finner jag sålunda för närvarande icke böra tillmätas alltför stor betydelse.

Vid den av arbetsmarknadskommissionen föranstaltade stickprovundersökningen ha ett relativt stort antal av de husmödrar och hembiträden, som lämnat svar, förklarat sig anse 8-timmarsdag möjlig att genomföra. En del av dessa svar ha dock avgivits under den förutsättningen, att hembiträdet vore tillräckligt kvalificerat för sina sysslor. I den mån detta är fallet och förhållandena i övrigt göra det möjligt torde emellertid — icke minst i betraktande av den brist på kvalificerad arbetskraft som förefinnes inom detta yrkesområde — en nettoarbetstid av 8 timmar låta sig ordna på frivillighetens väg. I praktiken torde så också ha skett i viss utsträckning. De avsevärda skiljaktigheter, som föreligga i fråga om de anställdas kvalifikationer och beträffande arbetsförhållandena inom olika typer av hushåll, torde emellertid tala emot att såsom allmän regel lagstadga principen om 8-timmars arbetsdag. Det kan i detta sammanhang understrykas, att lant-hushållen äro starkt underrepresenterade i stickprovundersökningen och att

inom denna kategori endast omkring en fjärdedel av husmödrarna utan reservation ansett 8-timmars arbetsdag möjlig att genomföra liksom att endast omkring 27,5 procent av hembiträderna varit av denna åsikt.

Särskilt beaktande förtjänar vidare förhållandena i familjer med barn, där båda föräldrarna ha arbete utom hemmet. För sådana familjers del måste den ifrågasatta arbetstidsregleringen ofta medföra stora svårigheter att sörja för barnens vård, om hembiträdet skall åtnjuta en längre ledighet mitt på dagen eller kompenseras därför genom ett ökat antal hel- eller halvlediga dagar. Det synes kunna befaras att i vissa fall husmodern skulle nödgas lämna sitt yrkesarbete, vilket under den rådande arbetsmarknads-situationen synes mindre lyckligt.

Med det husliga arbetets natur följer vidare, att en nettoarbetstidsreglering är svår att praktiskt tillämpa. Såsom arbetsrådet anfört äro i det husliga arbetet raster, pauser, måltidsuppehåll och arbete för egen räkning så inrörda med den effektiva arbetstiden, att det föreligger betydande svårigheter att avgöra dennas längd. Nödvändigheten att beräkna den tid, som åtgår för sådana avbrott i den effektiva arbetstiden som nu nämnts, kan lätt ge upphov till irriterande meningsskiljaktigheter. De nu angivna svårigheterna avhjälpas icke därigenom att den tillåtna arbetstiden, såsom arbetsmarknadskommissionen föreslagit, fördelas på en längre period. En sådan anordning skulle dessutom föra med sig komplikationer av formell natur, exempelvis i fråga om beräkning av övertid, och den skulle uppenbarligen nödvändiggöra upprättande av någon form av arbetstidsschema och förande av anteckningar om arbetstid, raster och övertid, som säkerligen skulle vålla åtskillig olägenhet.

Införandet av en regel om 8-timmars genomsnittlig arbetsdag torde vidare, hur bestämmelsen än utformas, göra ett regelbundet uttagande av övertid nödvändigt i vissa typer av hushåll och beträffande vissa arbetstagare (barnsköterskor, nybörjare i yrket). Då gottgörelse för övertid i första hand skall utgå i form av penningar, måste detta föra med sig att många husmödrar, som äro i särskilt stort behov av hemhjälp, av ekonomiska skäl måste avstå härifrån. Sådana konsekvenser synas mindre lyckliga.

De anförda synpunkterna leda för min del till slutsatsen, att en revidering av hembiträdeslagen i angiven riktning för närvarande icke bör komma till stånd. Därest, såsom jag förordar, giltigheten av den nuvarande lagen förlänges på en tid av tre år, torde efter denna tid lagens verkningar säkrare kunna bedömas. En ytterligare anpassning efter de förändrade förhållandena på den husliga arbetsmarknaden kan under denna treårsperiod förväntas äga rum genom fortgående rationalisering av hemarbetet, utbyggnad av den sociala hemhjälpen, inrättande av daghem m. m. Dylika omständigheter förtjäna givetvis beaktande när fråga uppkommer om ytterligare förlängning av lagens giltighetstid.»

Beträffande den ifrågasatta ändringen i 10 § hembiträdeslagen i fråga om hembiträdes *fridagar* har föredraganden i propositionen anfört följande:

»Beträffande frågan hur ofta hembitråde skall hava fridag synes det vara vanligt, att hembitråde åtnjuter fridag varannan söndag eller något oftare än vad lagen föreskriver. Med hänsyn härtill och till vad hembiträdesföreningarna anfört föreslår jag att denna praxis lagfästes. I övrigt synes 10 § icke böra givas ändrad avfattning.»

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet.

I propositionen föreslås, att hembiträdeslagen, som gäller t. o. m. den 31 oktober 1947, skall erhålla förlängd giltighet t. o. m. den 31 oktober 1950 med i huvudsak oförändrad lydelse. Det föreslås i propositionen endast en ändring i lagen. Denna ändring avser hembiträdes fridagar och innebär, att hembiträdes nuvarande rätt till ledighet antingen var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär eller efter klockan 13 varannan sådan dag skall utsträckas till att avse varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär.

Hembiträdeslagen innehåller bestämmelser om hembiträdes fritid på så sätt att i lagen stadgas, att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast klockan 19 och att hembitråde skall åtnjuta vissa fridagar. Fritidsregleringen är emellertid ofullständig såtillvida att lagen inte innehåller någon bestämmelse om tidpunkten för det ordinarie arbetets början. Lagen innehåller i motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglera arbetstagares arbetstid, inga bestämmelser om längsta ordinarie arbetstid för dag, vecka eller längre tidrymd.

I de i anledning av propositionen väckta motionerna hemställes, att hembiträdeslagen omarbetas och gives karaktären av arbetstidslag. Frågan om införande av laglig arbetstidsreglering för hembiträden har nyligen varit föremål för överväganden. Statens arbetsmarknadskommission har i en skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit bland annat, att i hembiträdeslagen skulle införas principen om åtta timmars arbetsdag. Kommissionens yttrande är dock icke enhälligt. Statsrådet Mossberg har emellertid i propositionen förklarat, att han för sin del kommit till den slutsatsen, att en revidering av hembiträdeslagen i nu angiven riktning för närvarande icke bör komma till stånd. Propositionsförslaget innebär också att hembiträdeslagen tills vidare bibehåller sin nuvarande karaktär av fritidslag.

En laglig arbetstidsreglering för hembiträden skulle otvivelaktigt understryka hembiträdesarbetets karaktär av yrkesarbete, jämställt med annat förvärvsarbete. Denna karaktär skulle kunna ytterligare markeras om genom statliga åtgärder hembiträdenas yrkesutbildning förbättrades. Hittills har yrkesutbildningen för hembiträden varit försummad.

Möjligheterna att genom en arbetstidsreglering öka tillströmningen till hembiträdesyrket få givetvis icke övervärderas, men en dylik reglering torde i varje fall vara ägnad att minska hembiträdenas benägenhet att övergå till andra yrken. Utskottet vill erinra om att arbetsmarknadskommissionen i sin ovan omnämnda skrivelse uppgivit, att en undersökning hösten 1943 av industriens arbetskraftsförhållanden utvisade, att 27 procent av dem som anställdes inom industrien efter krigsutbrottet och innehade anställning där den 1 september 1943 hade kommit från husligt arbete.

Mot tanken på att göra hembiträdeslagen till en arbetstidslag med en arbetstid av i princip åtta timmar per dag har bland annat anförts, att det husliga arbetets natur och skilda levnadsvanor inom olika hushåll medförde stora svårigheter att tillämpa åttatimmarsdag för hembiträden och att husmödrarna skulle bli ännu mera betungade än de vore för närvarande, därest hembiträdenas arbetsdag genom lag begränsades till åtta timmar. Det har vidare framhållits, att särskilda svårigheter skulle uppstå i familjer med barn, där båda makarna hade arbete utom hemmet. Betydelsen av dessa skäl mot arbetstidsreglering reduceras emellertid i viss mån av förhållandena på arbetsmarknaden. Den alltmera tilltagande bristen på arbetskraft inom hembiträdesyrket har medfört en ökning av hembiträdenas förmåner. Konkurrensen om arbetskraften har således haft till följd även en ökning av hembiträdenas fritid. Åtminstone i städerna torde hembiträdenas nettoarbetstid per dag i många fall icke överstiga åtta timmar. För dessa fall skulle alltså en laglig arbetstidsreglering med i princip åtta timmars arbetsdag icke medföra några svårigheter.

Åtskilliga omständigheter av praktisk natur ha också anförts mot en arbetstidsreglering. En direkt begränsning av arbetstiden förutsätter att hembiträdets effektiva arbetstid kan någorlunda noggrant bestämmas. Detta stöter på svårigheter. Härtill kommer att en arbetstidslagstiftning för hembiträden med hänsyn till svårigheterna att ordna en tillsyn över lagens efterlevnad lätt kan bli en lagstiftning på papperet.

Trots de skäl som anförts mot en arbetstidsreglering bör enligt utskottets mening en sådan reglering övervägas. De flesta arbetstagare ha numera arbetstiden reglerad i lag. Flera av de arbetstagargrupper, som undantagits från den allmänna arbetstidslagens bestämmelser, ha sedermera i speciallagar erhållit reglering av arbetstiden. Hembiträdena ha genom sina organisationer gjort anspråk på arbetstidsreglering. Ur principiell synpunkt finns intet att erinra mot detta anspråk. Det är emellertid av vikt, att hembiträdena få behålla de förmåner, som de erhållit genom den nuvarande

hembiträdeslagens utformning som fritidslag. Enligt utskottets mening bör därför en eventuell arbetsidsreglering för hembiträderna ske på så sätt, att hembiträdeslagen kompletteras med bestämmelser om arbetstid. Självfallet får vid utformningen av dessa bestämmelser hänsyn tagas till hembiträdesarbetets speciella natur. En komplettering av hembiträdeslagen i nu angiven riktning kräver emellertid ytterligare utredning. Riksdagen bör därför hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter ytterligare utredning ville överväga möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid.

Utskottet har icke något att erinra mot den i propositionen föreslagna ändringen i hembiträdeslagen och tillstyrker att lagen förlänges t. o. m. den 31 oktober 1950. En fortsatt lagstiftning på området är otvivelaktigt påkallad. Enligt utskottets mening saknas skäl att såsom yrkas i motionen II: 410 förlänga lagen allenast ett år.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition nr 206;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning överväga möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) med bestämmelser om arbetstid; samt

C. att motionerna I: 269, II: 401 och II: 410, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 juni 1947.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Linder, Forslund, Löfvander, Hage, fröken Andersson, herr Hagman och fröken Osvald;

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Johnsson i Kastanjegården, Holm, fru Johansson, herr Hedlund i Rådom, fru Västberg, fru Boman och herr Lundberg.

Reservationer:

1) av herr *Löfvander*, fröken *Andersson*, herrar *Hagman*, *Hedlund* i Rådomb och fru *Boman*, vilka anförde:

Vi ha ingen erinran mot det genom propositionen framlagda lagförslaget och finna ej skäl att till Kungl. Maj:t göra framställning om hembiträdeslagens utformning som arbetstidslag.

På grund härav få vi hemställa,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 269 och II: 401 bifalla förevarande proposition nr 206; samt

B. att motionen II: 410, i den mån den icke besvarats genom vad vi under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

2) av herr *Hage* samt fru *Johansson* och fru *Västberg*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

I propositionen — — — (lika med utskottet) — — — kyrklig karaktär.

Hembiträdeslagen innehåller — — — (lika med utskottet) — — — längre tidrymd.

I de — — — (lika med utskottet) — — — av fritidslag.

En laglig — — — (lika med utskottet) — — — varit försummad.

Möjligheterna att — — — (lika med utskottet) — — — husligt arbete.

Mot tanken — — — (lika med utskottet) — — — några svårigheter.

Åtskilliga omständigheter — — — (lika med utskottet) — — — på papperet.

Trots de skäl som anförts mot en arbetstidsreglering bör enligt utskottets mening en sådan reglering övervägas. De flesta arbetstagare ha numera arbetstiden reglerad i lag. Flera av de arbetstagargrupper, som undantagits från den allmänna arbetstidslagens bestämmelser, ha sedermera i speciallagar erhållit reglering av arbetstiden. Hembiträderna ha genom sina organisationer gjort anspråk på arbetstidsreglering. Ur principiell synpunkt finns intet att erinra mot detta anspråk. Det är emellertid av vikt, att hembiträderna få behålla de förmåner, som de erhållit genom den nuvarande hembiträdeslagens utformning som fritidslag. Enligt utskottets mening bör därför en eventuell arbetstidsreglering för hembiträderna ske på så sätt, att hembiträdeslagen kompletteras med bestämmelser om arbetstid. Självfallet får vid utformningen av dessa bestämmelser hänsyn tagas till hembiträdesarbetets speciella natur. En komplettering av hembiträdeslagen i nu angiven riktning kräver emellertid ytterligare utredning. Riksdagen bör därför hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte ytterligare utreda frågan om att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

En sådan utredning torde — såvitt utskottet kan bedöma — kunna ske på sådant sätt, att förslag kan framläggas redan till nästa års riksdag. Utskottet anser alltså, att det i motionen II: 410 framställda yrkandet, att prolongeringen av lagen denna gång endast skall ske med *ett* år, bör av utskottet tillstyrkas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944, vilken gäller till och med den 31 oktober 1947, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1950; dock att från och med den 1 november 1947 10 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944, vilken gäller till och med den 31 oktober 1947, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1948; dock att från och med den 1 november 1947 10 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

- a) varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär;
- b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;
- c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter skedd utredning till nästa års riksdag framlägga förslag till laglig reglering av arbetstiden för hembiträden; samt

C. att motionerna I: 269, II: 401 och II: 410 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt.